

En tidlig malkemaskine fra 1892 afbildet i B. Bøggild: Mælkeribruget i Danmark, 1896.

blev siden dyrket på forsøgsstationen Abed Lolland, men uden positivt resultat.

LITTERATUR: (1) 880 1809,50; 189 4,1820,183; (2) 718 1837,189; (3) 20 23; (4) 634 12233,16376; (5) 696 262; (6) 398 1806,719 og 1821,813; 718 1837,189; (7) 879b 105; (8) 634 13933; (9) 830 8,1887,107; (10) 280 20/7 1958; (11) 634 19701; (12) 942 70; (13) 524 22/12 1955; (14) 518 206f; (15) 725 & 844 7/1 1943; 150 41,1950,193.

BØRNELEGE

Simon Paulli 1648, 203: »børnene plejer, når de indbyrdes leger med hinanden eller deres jævnaldrende, at tage denne urt og blæse hinanden de nævnte frø i ansigtet eller øjnene for dermed at prøve, hvem af dem der skal blive ældst eller hvem der har sin mødom, thi de, som på én gang eller med ét pust kan puste alle frøene helt af, regnes for at blive ældre end de, som skal blæse to gange dertil... og anden sådan børnesnak har de herom«.

»De største børn tog forsigtig den afblomstrede urt, stilken, der bar den fnugartede, sammensatte frøkrone, denne løse, luftige uldblomst, der er et helt lille kunststykke, som af de fineste fjer, fnug eller dun; de holdt den ved munden for i ét pust at afblæse dem helt; den, der kunne

det, fik nye klæder før året var omme, havde bedstemor sagt. Den foragtede blomst var en hel profet ved denne lejlighed H. C. Andersen, Der er forskel (1851).

Den, som med ét pust kunne fjerne alle fnug, »blæse St. Gertrud af stolen«, ville snart få en ny kjole, nyt tøj inden længe, til maj, jul, før årets udgang osv. (1) se ovenfor om navnene *skrædder* og *St. Gertrud*; den [vinden] pusted, så de fløj i luften af, som barnet puster for den nye kjole H. V. Kaalund (2). »Hvor var vi børn lykkelige, da mælkebøtteguldet, de guldterninger, guderne glemte i græsset, var vor eneste rigdom, og de gråhvide, dunede bolde, der skinnede som sølvkugler i aftenlyset, fyldte os med forhåbninger om nyt tøj, hvis vi kunne blæse frugterne af i ét pust Sofus Franck (3).

Det bringer lykke, man må ønske eller et ønske opfyldes, hvis man kan fjerne alle fnug med ét pust (eller tre): »Tre gange kun!« – det er oraklets bud. Thi ellers skæbnen ønsket ej opfylder. Jeg ønsket har for meget, thi jeg blæste · vel fire gange, men du holdt for fast; · dog ikke fejl i fremtidsbog jeg læste: · Mit ønske alt i blomstertiden brast *Claudius Rosenhoff* 1835 (4). Frugterne plukkes af, mens man siger: ja, nej, ja, nej osv. (5).

Flyver alle fnug af med ét pust, er kæresten trofast (6), er man giftefærdig (*Himmerland*; 7), får man en pæn mand eller kone (*Thy*; 8), bliver man forlovet inden året er omme; antal pust før alle fnug er borte: år før forlovelsen (9), antal kærester (*Als Østjylland*; 10). Tilbageværende fnug efter ét (eller tre) pust – på Fyn også efter at frugtstanden blev rystet én gang, på *Bornholm*, når den én gang blev slået gennem luften (11) – viser, hvor mange kærester man har eller får (12), antal år før brylluppet (*SFyn*; 13) og hvor mange børn man får (9).

Eller der blæses ovenfra midt ned i dunboblen – kæresten kommer fra den side, hvor de tiloversblevne fnug sidder eller de afblæste flyver hen (*Jylland*; 14); fnuggene blæses eller slås mod andet barns tøj; de vedhæftende angiver, hvor mange kærester man har eller får (*Fyn, Langeland, NSjælland*; 15). Idet frugterne pilles af, siges: NN elsker mig, elsker mig ikke osv. – det sidste frø giver orakelsvaret (5), sml. okseøje s. 323.

Store tøse med solblegt hår
ad grøfterne blomster sanker,
og mælkebøtternes frøfnug spår,
de vågnende karestetanker.

Laurits Larsen (16)

Og sig du mig, ung Ilse,
hvorfor du går i dug
og plukker mælkebøtter
og blæser deres fnug?

Jo, derfor vil jeg plukke
de mælkebøtter små
og blæse deres skrædderfrø
om jeg en mand kan få!

Og kan jeg i et enkelt pust
hvert fnug få bort fra stilken,
så får jeg mig en mand i år,
– jeg siger ikke hvilken!

Thorkil Barfod (17).

Blandt jyske hedeboørn hed det, at kunne man fjerne alle frø med ét pust, kom man til marked o.a. lystighed, og køerne ville ikke bisse inden aften (18), det blev godt vejr næste dag (SVJylland; 19), tiloversblevne fnug: klokkeslettet (!) (20) – med et nul bagefter: antal leveår (VJylland; 13). Man skal opnå fire slags »lykker«: 1. få et fnug til at hænge fast i et hegn, 2. fjerne alle fnug på nær ét, 3. fjerne samtlige med ét pust og 4. gribe et fnug i luften (21b).

Efter at blomsterkurven er fjernet, føjes de hule skafter ind i hinanden til fingerringe, armbånd, lange »snore« eller ringene kædes sammen til *hundelænker Fyn, perleringe og -kranse Jylland,*

Det gælder om at kunne puste så mange frø som muligt af stilken i et pust. (EH).

Børns leg med kæder af mælkebøttens stængler. Illustration af Vilhelm Pedersen til H. C. Andersens eventyr »Der er forskjel«. Overfor: Pige med flettet krans af mælkebøtte. (EH).

urkæder Vendsyssel, kotøjr Bjørnø, sildonringe Lolland o. 1870, hestetømmer, bæltet osv. (21); Molly bandt en krans og slyngte os · i lænker, skønt vi dig ej plukke turde: · Din mælkesaft er giftig, man os sagde; · men ligemeget jeg din stilk afbrød · og hen til hende ringene jeg bragte · og kæder flettede hun i sit skød *Claudius Rosenhoff* 1835 (4). »De noget større børn brød blomsten fra den hule stilk, bøjede denne rundt ind i sig selv, led ved led, en hel kæde blev det; først en til halsen, så en til at hænge om skuldrene og om livet, på brystet og på hovedet; det var en helt pragt af grønne lænker og kæder« *H. C. Andersen, Der er forskel* (1851).

Stilken blev brugt til at blæse sæbebobler med (Vorbasse o. 1900; 22). Fingerlange spaltede stumper anbragt i vand krummer og vrider sig til mærkelige figurer (23), spaltet i 2/3 længde bøjede de to øvre halvdele sig spiralformet tilbage og dannede en *krøllkok* eller *splitter* (Samsø; 24), med en spythinde i hver spiral fik man et par *glarøjne* (25). Stængelstykker er legende børns »ål« på middagsbordet (NJylland; 13).

I frisk blomsterskaft knibes en lille spaltetunge, blæses i den anden ende, høres en brummende eller trompetagtig lyd (26), instrumentet kaldes på Langeland *skramme(r)*, på Lolland *skriger*; bibeholdes kurvblomsten og knibes lydhuller langs stænglen, kan med fingersætning frembringes små melodier (13). Som barn jeg fløjter af din stilk mig gjorde · og musicerte, fuglene til trods *Claudius Rosenhoff* (4). Visne og slatne blomsterskafter (*slattener* Stevns) pustes op bag

en knude og bringes med glidende fingertryk til at briste med et knald (SSjælland; 27).

Flere børn kappedes om først af puste fnuggene af et antal frugtstande, vinderen fik en eller anden belønning (MSjælland; 28). Man pustedes fnuggene i hovedet på hinanden eller stoppede dunkuglen i en kammerats mund – det hed på Falster og Lolland »at tage en snaps« eller »et krus øl« og den, som kunne fjerne alle frø med et pust, kunne også drikke en snaps (krus øl) i ét drag (29). Blomsten holdes mellem tommel- og pegefinger under en kammerats næse: »lugt til mælkebøtten!« – bøjer han sig for at lugte, knipses blomsten af og rammer næsen (29b).

Børn morer sig med at puste fnuggene af og betragte deres flugt med vinden.

Voksne advarede dem mod at lege med mælkebøtterne – saften var giftig (jf. *Rosenhoff* ovenfor), den kunne give fnat (13), vorter (Falster; 30) eller lopper (Møn; 31).

LITTERATUR: (1) 891 47; 466 268; 760 380; 830 1,1884,95,143; 2,95; 3,234 og 5,172; 488 9,1888,76; 934 2055; 161 1906/23:620,640 m.fl.; 228e 1,446; 153 7,1933,51; 844 10/5 1950; (2) 506b 1844,108; (3) 259b 1,77f; (4) 778 19f jf. 13 60f; 822 111; (5) 835 9; (6) 830 5,72; 19 202; 934 2055; (7) 634 19701 (o. 1900); (8) 634 12181 (o. 1900); (9) 830 5,1886,172; (10) 634 12040 (o.1890); (11) 161 1906/23:1035; 107 1961 (Bornh.); (12) 830 3,1885,234; 519 84; (13) 107; (14) 488i 4,607; 19 202; 830 2,1884,95f og 3,234 (Falster); 634 12040 (ØJyll.); (15) 107; 634 12304 (o.1900); 657 19/12 1934; (16) 529c 35; (17) 48b 39f jf. 117d 80 og 648h; (18) 830 2,95 (Agger) og 5,72; 488i 4,607; 19 202; 161 1906/23:1171; (19) 634 13933 (o.1900); (20) 830 4,1885,83,192; 466 168; 19 202; 161 1906/23:2398; (21) 783b (Loll.); 19 201; 308b 55,134; 892 370; 418 44; 760 380; 519 83; 934 1047 (Drejø); 634 15760 (Bjørnø); (21b) 99b 94; (22) 634 16376; (23) 634 12951 (Rønmø) o.a.st.; 99b 18; (24) 228e 2,320; (25) 488 l 676; 153 5,1931–32,65f; (26) 488 l 676; 418 44; 308b 55,134; (27) 153 3,1929, 141; 107; (28) 418 44; (29) 830 3,234; 488 9,76; 689 2,689; 19 201; 546 24,1936,139; (29b) 99b 113; (30) 830 3,1885,234; (31) 830 2,1884,143; 64 7/5 1938.

VARSLER

»Når frøet har åbnet sig vel og er at se på som en uldkugle, giver det en skøn varm dag til adskilligt markarbejde« (1761; 1). Mange løvetandsblomster spår en god sommer (SFyn; 2). Er »troldkonerne« stakkede = korte, bliver kornet også kort (Mors; 3). Nogle steder på Fyn mener man, at denne plante kommer igen om efteråret som cikorie (4).

LITTERATUR: (1) 696 262; (2) 107 1964; (3) 488g 1,47; (4) 107 1946.

SYMBOLIK

Mælkebøtten blev valgt til bomærke for »Kvindernes Udstilling« i København o. 1900, »fordi kurven skulle betegne sammenholdet mellem de mange enkelte, som derved blev til en enhed« (1) og har siden været Dansk Kvindesamfunds symbol; da 12.000 kvinder 1915 gik i procession til Amalienborg og takkede kongen for valget, uddeltes mælkebøtter til deltagerne (2).

Digteren Kaalund stak ofte en mælkebøtte i knaphullet på sin slængkappe, før han som præst besøgte fangerne i Vridsløselille fængsel – en hilsen fra livet og solen ude i friheden (3).

LITTERATUR: (1) 285 1910,566; (2) 548 27/7 1955; 462 67; (3) 524 27/8 1960; 730c 124.

PROSA OG POESI

Hvilke smukke blomster, · så gyldne som det rene, røde guld *Adam Oehlenschläger*, *Aladdin* (1805), dens gule finbladete blomster, som efterlader en rund helgenkrans af dun *Johan Clemens Tode* 1795 (1); de fine fjerpile, der danner dens tågeskikkelse og sidder så løse. . . når de løber i frø, flyver det i småtskåret uld hen over vejen og hænger folk i klæderne *H. C. Andersen*, *Der er forskel* (1851).

Den dobbelte bræmme af gule mælkebøtter, der som tusinder af små sole flammekanter den skiftende mørke og lyse vej. . . mælkebøtternes solskinnsmil (2), på grøftekanten sidder de fandens mælkebøtter og griner smørret *J. O. Bøving Petersen* (3).

Johannes V. Jensen (4): en af de første varme forårsdage. . . springer den ud i massevis og på én gang står ildnende gul og higer med hele sit runde, tørstige ansigt op mod solen, den ene familie ved siden af den anden så langt man kan se, en guldskat der er strøet ud over agrene (a), løvetandens fabelagtige skatte af guld på markerne og langs grøfterne (b), [plænerne i *Frederiksberg Have*] men så kommer mælkebøtterne, et ukrudt fra markerne, sejlet ind med flyvefrø og med en sej rod nede i jorden, ikke noget løg, en bladros, som breder sig, som et kuld slumrende børn. Det kan nok være, de slår øjnene op – store gule, tørstige øjne, og vender dem lige mod solen, som om de siger: skal vi gloes? hvem er den største gulddal, du eller jeg? (c), umådeholden gul, rund som et øje, og vender sig grådig mod solen, farvegal, forslugen efter lys (d). Løvetand, som strækker sig lige op på strakte

stilke med fuldt udpilede kroner som gule tragte der drikker lys, i en ild over hele hovedet af stum forgudelse i den nøgne sol (e) – blomstrer i store tykke, enormt frodige knipper, snese af blomster fra hver roset, på lange, skøre stilke, en guldskat strøet med rund hånd ud over verden. Er det en takthed, egen og overset, der ytrer sig her? (d), en fandens mælkebøtte prangende solitaire, altid i fin samtale med solen, som hun lignede (f). Hundrede tusinde fandens mælkebøtter, tørstiggule struttende mod solen, nogle har allerede sat fnug, de luftige dunboller, der er nuets timeglas, forår og sommer går i ét (g). Mælkebøttens luftige frøstande viser sig allerede som måner i græsset: årets rytme, flygtigheden! (h), de luftige dunboller. . . står som små sfærer i græsset, nuets og forgængelighedens flygtige symboler (a). Markerne står med millioner af mælkebøttens dunboller, langstilkede og luftige som små buelamper, foråret i afblomstring, de lyse nætters tegn (g); nu er de afblomstret, globerne fløjet og kun de tusind stilke med en hvid knap tilbage, flagstænger efter festen (i).

Små blå dagsværmere sætter sig på den gule mælkebøtte; naturens turkiser indfattede i guld *Thit Jensen* (5). Løvetandsblomster skinnede som en guldbroche i grøftekantens grønne kjole. – Løvetanden – den alene pranger med sine gule messingsøm, eller den holder måske sin florlette, modne blomst, en boble af uld, højt og lige i vejret *Jens Jacob Jensen* (6). Når mælkebøtten lukkede sig, lignede den en malerpensel, der havde været både i gult og grønt, men se, når den var afblomstret og stod med hele sin gråhvide dun-globe, så lignede den månen, som månen ser ud ved dag på høj og klar himmel. Og når man pustede fnokkene bort, sådan, så mindede den gråhvide frugtstol. . . om hendes bedstemors næse, der havde den samme svampegrå farve og de samme små poreprikker *Knud Poulsen* (7). Månen [hang] endnu på morgenhimlen, tågetgrå og luftig, en løvetandskugle – rund som den, nej ikke helt rund; i den ene side var nok et par fnug med deres byrde af frø fløjet bort *Ellen Raae* (8). Løvetand [står] med sin dunede lusestøtte. Usynligt fanget af sommer-eventyret spejler den sig i himmelspejlet, som var den dagens dæmon. Disse mærkelige blomster. Om foråret, hvor de farvestråler som små pletter af satin-okker på saftgrønne plæner, marker og enge. Hvor de om sommeren forvandler sig til små, støvlette uldtotter *Jørgen Nash* (9). [Regnbyge] det dansed med dråber på asfalten og lignede en ager med løvetandsblomster, dunede, fnuggede løvetandsblomster *Mogens Lorent-*